

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית"

א. "וצוית את ברכתי" - למהותה של הברכה

(ויקרא כ"ה, כ-כא) "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו. וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים".

לכאורה, אין מקום לשאלה "מה נאכל בשנה השביעית", שהרי בשנה השביעית יהיה להם לאכול מהתבואה שנזרעה ונאספה בשנה הששית. ובהתאם לכך, גם לא שייכת ההנמקה "הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו", שהרי היעדר הזריעה והאיסוף בשביעית אינה משפיעה על האכילה בשביעית, כי אם על האכילה בשמינית.

עונה על כך הרמב"ן (עה"ת), "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית. כמו מסורס, וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל (בשנה השמינית), כי הדאגה להם בעבור השנה השמינית... והבטיח הכתוב, כי תפחדו בשנה השביעית לאמר מה נאכל, אני אצוה את ברכתי בשנה הששית שתיעשה התבואה לשלוש השנים...". וכן הוא ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" (עה"ת).

ועדיין צריך באור. לאחר שיאמרו בשנה השביעית מה נאכל (בשנה השמינית), מבטיח להם הקב"ה "וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית". כיצד אפשר לצוות את הברכה בשנה הששית, הרי עומדים אנו כבר בשנה השביעית לאחר ששאלו "מה נאכל", והשנה הששית כבר חלפה עברה לה.

ועוד, אם יצוה הקב"ה את ברכתו בשנה הששית לשפע של תבואה שיספיק לשלוש השנים, אז כולם יראו את הברכה בעיניהם כבר בשנה הששית, ואז כלל לא יעלה על הדעת לשאול "מה נאכל" לא בשנה השביעית ולא בשנה השמינית. ועוד, הרי הברכה מיועדת לשומרי שביעית, איך אפשר לברך את התבואה בשנה הששית בטרם קיימו את מצות השמיטה. היכול להיווצר מצב שתתברך התבואה בשנה הששית מבלי שתישמר מצות השמיטה?

הצעת פתרון (עפ"י האלשיך הקדוש)

שפע התבואה שהארץ תוציא בשנה הששית לא יהיה שונה בכמותו מהשפע שהארץ מוציאה כל שנה. לפיכך לא יהיה ניתן להבחין בשום ברכה בשנה הששית. וכן ראוי להיות שהרי עדיין לא קיימו את מצות השמיטה. הברכה תתקיים רק לאחר שיקצרו את התבואה ויכניסו אותה לאסמים. באורח נסי, בברכת ה', יגדל שפע התבואה כמותית בתוך האסמים. והדבר אפשרי כפי שאומר הכתוב (דברים כ"ח, ח) "יצו ה' אתך את הברכה באסמך". וכבר התבאר הדבר בגמרא (בי"מ מב, ע"א) "ואמר רבי יצחק אין הברכה שוויה אלא בדבר הספוי מן העין שנאמר יצו ה' את הברכה באסמך".

ולפיכך, אין בכתוב "וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית" משום תיאור זמן מתי יצוה הקב"ה את ברכתו. כי אם, וצויתי את ברכתי לכם בתבואה של השנה הששית. מתי יצוה ה' את ברכתו באסמים! בהתאם ובתלות בקיום מצות השמיטה.

ולפי זה יובן הכתוב "ועשת את התבואה לשלש השנים". "התבואה", צירוף ה"א הידיעה בא ללמדנו שבשנה הששית תצמח תבואה בכמות המוכרת והידועה משנים קודמות. ואותה כמות תיעשה כדי שתספיק לשלש השנים. ללא ה"א הידיעה היינו מבינים שמדובר בכמות משולשת שתצמח בשנה הששית שתספיק לשלוש השנים, ולא כן הוא.

ובכך תובן הגמרא, שאף נפסקה להלכה, (בי"מ, מב, ע"א) "ת"ר ההולך לפוד את גורתו אופר יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתשלח ברכה בעעשה ידיו". שהיה קשה, כמות התבואה בדרך הינה קבועה ומה מקום לברכה זו. ברם, על פי מה שראינו בברכת השמיטה, גם כמות קבועה יכולה להתברך בריבוי כמותי.

וכן מצינו בלקיטת המן, כל יום נוצרו שינויים בכמויות המן לאחר שהוכנסו לבתים. (שמות ט"ז, יז-יח) "וילקטו המרבה והממעט, וימדו בעמר ולא העדיף המרבה, והממעט לא החסיר". רש"י: "המרבה והממעט. יש שלקטו הרכה ויש שלקטו מעט, וכשכאו לכיתן ומדדו בעומר איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגלגולת אשר באהלו, והממעט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגלגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו".

ונס זה חזר על עצמו ביום ששי. (שם, כ"ב) "ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה, שני העומר לאחד". רש"י: "לקטו לחם פשנה. כשפדדו את לקיטתם באהליהם פצאו כפליים שני העומר לאחד".

ב. וכי לא תאמרו - "מה נאכל בשנה השביעית"

עפ"י לשון הכתוב, קיימת לכאורה התלות הבאה, אם תאמרו "מה נאכל בשנה השביעית", אז "וצויתי את ברכתי". ואם לא תאמרו "מה נאכל בשנה השביעית" - אז לא יתקיים "וצויתי את ברכתי"! זה הרי לא מסתבר. ועוד יש להבין, למה צריכה התורה לחכות עד שישאלו "מה נאכל" ורק אח"כ להודיענו על הברכה הצפויה בשנה הששית. האם לא היה עדיף להודיע מיד "וצויתי את ברכתי" וממילא אף אחד לא יצטרך לשאול "מה נאכל"? מה עוד, שמצות השמיטה יוצרת לכאורה בעיה אמיתית, בהיותה מנתקת את עם ישראל מפרנסתו למשך שנה שלימה. לפיכך היה ראוי להקדים ולהסביר לעם ישראל מה יהיה מקור פרנסתו כשישבות ממלאכתו, מבלי להמתין לשאלה "מה נאכל".

יישוב הדברים (עפ"י ה"ספורנו")

קיימים שני סוגי שפע בפירות הארץ, שפע איכותי ושפע כמותי. השפע האיכותי עדיף על פני השפע הכמותי מכל הבחינות. אפשר לחרוש פחות, לזרוע פחות ולקצור פחות. הבעיות הלוגיסטיות של אחסון היבול והשמירה עליו קטנות. זמני ההכנה לאכילה, טחינה, לישה ואפיה קטנים. הכל מתבצע בכמויות מצומצמות.

השפע האיכותי מוטבע בבריאה מאז ימי בראשית. כאשר מקיימים את רצונו של הקב"ה בצורה מושלמת, זוכים שהארץ תתפקד בצורה הטבעית שלה ותספק שפע איכותי. וכאשר לא מקיימים את רצונו של הקב"ה בצורה מושלמת, הארץ תספק פירות בשפע כמותי אלא שלשם כך נדרש צווי מיוחד של הקב"ה. ובהתאם לכך, כאשר עם ישראל יקיים את מצות השמיטה בשלמות, דהיינו מבלי לשאול "מה נאכל", אז תתקיים הברכה לשפע איכותי מבלי צורך לצווי מיוחד שהרי כאמור השפע האיכותי מוטבע בבריאה מאז ומתמיד. "וכאשר יסופק זה אצלכם ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו" ("ספורנו"), ותשאלו "מה נאכל" - אעפ"כ מובטח לכם שתזכו לשפע, אלא שיהיה זה שפע כמותי, ולשם כך נדרש צווי מיוחד של הקב"ה.

ואכן, הקדים הכתוב בפסוקים (יח-יט) את הבטחת השפע האיכותי. "ואכלתם לשבע" - "אוכל קמעא ומתברך במעיו ויספיקו פירות הששית גם לשביעית" ("ספורנו").

ג. מצות השמיטה מחייבת אמונה ובטחון בפרנסה ניסית

מצות השמיטה הינה נסיון קשה לקיום, בהיותה מנתקת את עם ישראל מפרנסתו למשך שנה שלימה. כיצד יתמודד עם שלם עם בעיות קיומיות בעקבות האיסור שאינו מאפשר לו לעבד את אדמתו. לשם כך, אין התורה רוצה בפתרון טבעי. היא לא מתכוונת שעם ישראל יתארגן במשך שש השנים במסגרת של תוכניות חסכון לצרכי פרנסתו בשביעית. היא גם לא מתכוונת שעם ישראל יצא לחו"ל לשבור שבר, כפי שעשו האבות בשנות הרעב בארץ כנען. אך, היא מתכוונת שעם ישראל יאמין בהבטחה הניסית "וצוית את ברכתי... ועשת את התבואה לשלש השנים". ונראה הדבר, שזה שיחסוך לקראת שנת השמיטה ולא יבטח בקב"ה שיפרנס אותו בצורה ניסית, הוא לא יזכה לברכה הניסית, הוא יתפרנס בצורה טבעית מחסכונויותיו.

טעמה של מצות השמיטה

"כלי יקר" (ויקרא כ"ה, ב): "אומר אני שטעם מצוה זו הוא להשריש את עם ישראל במידת האמונה והבטחון בה'... וצויתי את ברכתי בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, וע"י כל המופתים הללו אשר שמת בידך תדע כי לי כל הארץ, וע"י זה יהיו עיניך נשואות אל ה'... ענין השמיטה שלא יעבדו האדמה כל השביעית, אין זרע ואין קציר ויסמכו על הנס, שתיעשה התבואה לשלש שנים... ולפי זה דין הוא שיתחייבו גלות בעון השמיטה מצד חסרון האמונה שבהם, כי לא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו שיעשה להם נס כזה בעשיית התבואה לשלוש שנים".

איך תצוה התורה לסמוך על נס?

מצות השמיטה היא המצוה היחידה שכדי לקיימה צריך להאמין בהבטחה ניסית. שהרי לולא כן, מצות השמיטה עלולה להכניס את עם ישראל לסכנת רעב. ויש לברר איך תצוה התורה על מצוה זו כאשר כבר למדנו (קדושין לט, ע"ב) "וכל היכא דקביעא היזקא לא סמכינן אניסא", פירוש, כל מקום שיש שם היזק קבוע - אין סומכין על הנס. מאחר וגם השבתת הקרקע בשנת השמיטה נראית כ"קביעא היזקא", אז איך תצוה התורה על השמיטה?

ונראה ליישב (עפ"י האלשיך הקדוש)

הקב"ה מבקש מעם ישראל לקיים את מצוותיו גם אם לשם כך יש עליו להסתמך על נס, ובלבד שהוא הוכיח קודם לכן שהוא כבר עשה לעם ישראל ניסים כאלה בעבר.

ונסביר, אכן הקב"ה מצוה את ישראל לקיים את שנת השמיטה גם אם לשם כך הוא חייב להתבסס על ההבטחה הניסית של "וצויתי את ברכתי", כיון שהקב"ה כבר הוכיח לעמו במשך ארבעים שנה שנעו במדבר שהוא מספק להם

את פרנסתם באורח נס. המן סופק להם באורח נס, המים סופקו להם באורח נס, הבגדים והמנעלים, כל פרנסתם סופקה באורח נס. על סמך הנהגה ניסית זו, על עם ישראל לבטוח בקב"ה שיספק את פרנסתם בצורה ניסית גם כשיעזבו את המדבר ויצטרכו לקיים את מצות השמיטה בארצם. ואולי, לשם כך פרנס את בניי במדבר באורח ניסי כדי שיוכלו לבטוח בקב"ה שיפרנסם באורח ניסי בשנת השמיטה.

"כי תאמר בלבבך... איכה אוכל להורישם"

לפני שעם ישראל נכנס לארצו, מבטיחו הקב"ה (דברים ז', א) "כי יביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרישתה, ונשל גויים רבים מפניך... ונתנם ה' אלוקיך לפניך...".

ולמרות ההבטחות, צופה התורה שעם ישראל יחשוש מפני יושב הארץ (דברים ז', יט) "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם". אחרי כל ההבטחות האלה, האם שאלה זו עדיין שאלה ראויה היא? אכן, כן, משום שעם ישראל לא יכול להתבסס על הבטחה ניסית, שהרי אין סומכין על הנס. תשובתו של הקב"ה לשאלה "איכה אוכל להורישם" הינה (שם, יח-יט) "לא תירא מהם, זכור תזכור את אשר עשה ה' אלוקיך לפרעה ולכל מצרים. המסות הגדולות אשר ראו עיניך והאותות והמופתים והיד החזקה והזרוע הנטויה אשר הוציאך ה' אלוקיך. כן יעשה ה' אלוקיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם".

כיצד יש בכך לשכנע את עם ישראל לא לחשוש מפני העמים, ולבטוח בקב"ה שיעשה להם ניסים בכיבוש הארץ?

מבאר האלשיך הקדוש, "וואם כן איפה על מה זה היתה כל החרדה וריבוי המסות הגדולות והאותות וכו' אם לא למען הראותך כי כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר אתה עובר ולכל אשר אתה ירא מהם, כי אהבך ה' אלוקיך. וזהו שעור הכתוב המסות הגדולות והאותות והמופתים והיד החזקה והזרוע הנטויה... כי ע"י כל הנוראות ההם יהיה נכון לבך בטוח מיראת שבעה גוים האלה, מק"ו ומה אם להוציאנו בלבד עשה את כל הנוראות מה יעשה להצילנו ממבקשי נפשנו ולתת לנו את ארצם... מה צורך היה אל כל המסות הגדולות והאותות וכו' אך אין זה רק למען תדע כי כן יעשה ה' וכו' באופן שע"י כן אשר תזכור - לא תירא מהם".

הקב"ה היה יכול להסתפק במכה אחת כדי לשחרר את ישראל ממצרים. לדוגמא, מכת הדם לבדה, לו היתה נמשכת לאורך זמן היתה יכולה בסופו של דבר לשכנע את המצרים לשחרר את ישראל מארצם. ריבוי האותות והמופתים, מטרתם היתה לשכנע את עם ישראל לבטוח בקב"ה שיעשה להם ניסים כאלה

גם בכיבוש הארץ. רוצה הקב"ה לומר לישראל, הוכחתי לכם שכבר עשיתי ניסים כאלה כדי לשחרר אתכם מעול המצרים, כן אעשה לכם ניסים כדי לשחרר לכם את ארץ ישראל מעול יושביה.

האם עם ישראל האמין להבטחה "וצויתי את ברכתי"?

בהיבט היסטורי הרי שמאז שנכנס עם ישראל לארצו ועד חורבן בית ראשון, לא שמרו אפילו על שמיטה אחת. כך מפורש ברש"י (ויקרא כ"ו, לד-לה), "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם... כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה". ומפרש רש"י: "את אשר לא שבתה. שבעים שנה של גלות ככל היו כנגד ע' שנות שמיטה ויובל שהיו בשנים שהכניסו ישראל בארצם לפני המקום ארבע מאות ושלשים שנה. שלוש מאות ותשעים שנה היו ימי שני עונס משכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים. ובני יהודה הכניסו לפניו מ' שנה משגלו עשרת השבטים עד חורבן ירושלים... ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו הרי ארבעים ושש... צא וחשוב לארבע מאות ושלשים ושש שנה שמיטין ויוכלות שבהם, והם שש עשרה למאה, י"ד שמיטין וכ' יוכלות. הרי לארבע מאות שנה - ששים וארבע. לשלושים ושש שנה - חמש שמיטות. הרי שבעים חסר אחת, ועוד שנה יתירה שנכנסה בשמיטה המשלמת לשבעים".

ד. "מה נאכל" - שאלה לדורות

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית", עפ"י פשוטם של דברים לא מוזכר בכתוב מתי תישאל שאלה זו. ואולי הסתירה התורה את הדברים במכוון כדי לרמוז לנו שהשאלה "מה נאכל" לא שייכת רק כאשר מתקרבת שנת השבע, היא תתקיים בכל הזמנים ובכל התקופות של העם היהודי. תמיד תתקיים ההתמודדות בין מחוייבותו של היהודי לפרנסתו ובין מחוייבותו לעסוק בתורה שהופקדה בידו. תמיד תתקיים ההתלבטות כיצד לקיים את האיזון בין דרישות החומר ובין דרישות הרוח, בין הקמח ובין התורה.

(שמות ט"ז, לג) "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן, והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם". לשם מה ההנחה למשמרת? מבאר רש"י: "לדורותיכם. כימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה? והם אומרים: נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה - מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המון, אמר להם: ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחים יש לו למקום להכין מזון ליראיו".

התשובה לדורות - פרנסה משמים

שש שנים בהם מעבד היהודי את אדמתו יכולות להביאו למחשבה שפרנסתו בידו. ואכן, כשמגיעה שנת השמיטה הוא תוהה "מה נאכל בשנה השביעית, הן לא גזרע ולא נאסוף את תבואתנו". אלה הם חוקי הטבע, אם לא זורעים אין מה לאסוף ואין מה לאכול. באה תשובת ה' "וצויתי את בְּכַתִּי", ללמד לדורות - פרנסתו של היהודי הינה משמים ואינה תלויה בהנהגה הטבעית. יצאה השנה השביעית ללמד על פרנסת האדם, לא על עצמה בלבד יצאה, אלא על הכלל כולו יצאה.

חובת ההשתדלות

(דברים ט"ו, יח) "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה". אומר על כך ה"ספרי": "כול אפילו עופד נטל? ת"ל בכל אשר תעשה". היכן נמצאת נקודת האיזון בין חובתו של האדם להשתדלות ובין חובתו לבטחון בקב"ה? דנו בכך גדולי הפילוסופים של עם ישראל לדורותיהם.

"האדם בנוי על מידת הטבע"

"רבינו בחיי" (עה"ת, בהקדמה לפרשת שלח לך), "סוס מוכן ליום מלחמה - ולהי' התשועה (משלי כ"א, לא) - שלמה המלך ע"ה יזהיר כל אדם בכתוב זה שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובדרך הטבע כל מה שבכחו, ושימסור השאר בידי שמים. כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מידת הטבע, ועל כן יצטרך שיעשה האדם פעולות וענינים שיהיו הכנות להשיג בהן חפצו ולעמוד על משאלות לבו... התורה תצוה לנו שנסתדל בכל הענינים, ועם השתדלותנו שתהיה אמונתנו שאין עיקר התשועה בהם, רק בשם יתעלה".

פרנסת האדם לא תלויה בבחירה החופשית של האדם

"חובות הלבבות" (לרבינו בחיי, שער הבטחון פרק ד'), "...וכמו שאין בידי הברואים חייו ומותו וחליו ובריאותו, כן אין בידם טרף מזונו וסיפוקו ולבושו ושאר עניני גופו. ועם בירור אמונתו כי ענינו מסור אל גזירות הבורא יתעלה, ושבחירת הבורא לו היא הבחירה הטובה, הוא חייב להתגלגל (להשתדל) לסיבות תועלתיו ולבחור הטוב כנראה לו מן הענין, והאלוקים יעשה מה שקדמה בו גזירתו. והדומה לזה, כי האדם אעפ"י שקצו ומדת ימיו קשורים בגזירת הבורא יתברך, יש על האדם להתגלגל (להשתדל) לסיבות החיים במאכל ובמשתה ובמלבוש ובמעון כפי צרכו, ולא יניח את זה על האלוקים, שיאמר: אם קדם בגזירת הבורא שאחיה ישאיר נפשי בגופי כל ימי חיי, ולא אטרח בבקשת הטרף ועמלו... וכן אין ראוי לבעל האדמה להניח האדמה מבלי עבודה וזריעה, בבטחונו על גזירת הבורא שתצמיח האדמה בלתי זרע שקדם לה... וכן בעלי הסחורה והשכירות מצווין לחזור על הטרף בהם עם הבטחון באלוקים, כי הטרף בידו וברשותו, ושהוא ערב בו לאדם ומשלימו לו באיזו סיבה שירצה, ואל יחשוב כי הסיבה תועילהו או תזיקהו מאומה".

"הדרך האמיתית - עושים תורתן עיקר ומלאכתן טפלה"

"מסילת ישרים" (לרמח"ל, פרק כ"א), "...וכמו שאמרו ז"ל במאמריהם (ביצה טז) כל מזונותיו של האדם קצובים לו מר"ה וגו'... וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזירה מתקיימת. אם לא שקדם הקנס לכל בני האדם, ואמר (בראשית ג') בזעת אפך תאכל לחם. אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי ואין להימלט ממנו. על כן אמרו (יספרי"י) יכול אפילו יושב ובטל ת"ל בכל משלח ידך אשר תעשה. אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרת, וכיון שהשתדל כבר יצא ידי חובתו. וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו, ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות. אלא הדרך האמיתית היא דרכם של החסידים הראשונים, עושים תורתן עיקר ומלאכתן טפלה, וזה וזה נתקיים בידם. כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה, משם והלאה, אין לו אלא לבטוח בקונו..."

ימעט בסחורה - לעסוק בתורה

ה"אלשיך הקדוש", (נה"ת, שמות ט"ז, טז) "זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו. ויעשו כן בני ישראל שלקטו איש לפי אכלו ולא במדת העומר, באופן שהיו מרבים והיו ממעטים מהעומר... על כל זה לא מצאו להם כן רק עומר לגלגולת במספר נפשות, אם מעט ואם הרבה יאכל. וזהו מוסר גדול למתלהבים להרבות בסחורה ולמעט בישיבה... כי לא יעדיף המרובה, ואשר יהפך וימעט בסחורה לעסוק בתורה - לא ימעט מטרף ביתו, כי זה וזה יתקיים בידו. וזה רמז לנו הוא יתברך בפי המן, כי ממנו נקח ראייה לכל מזון בני האדם. וז"א הנני ממטיר לכם וכי לומר דעו איפה כי כל מה שתרויחו בר ולחם ומזון בעוה"ז, אינכם הקונים אותו כי אם הנני ממטיר לכם מאתי לחם מן השמים. וכל היוצאים ונושאים ונותנים ליזון ולקנות ממון, אינם כי אם שיוצא העם ולקטו מאשר הוכן לו. ולכן זאת יעשה האיש הישראלי, אל יגע להעשיר... וזהו שאמרתי הוי מעט בעסק, ועסוק בתורה".

נמצינו למדים שני עקרונות בסיסיים:

א. רוב העם מחויב בהשתדלות לפרנסתו. רק מיעוט פטור מכך. מי נכנס לקטגוריה של הפטורים מהשתדלות?

הרמב"ם (סוף הלי שמיטה ויובל), "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי עולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו, להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלוקים, ופרק מעל צוארו

עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שיזכה לכהנים וללויים".

וכעין זה באר בעל "תורה תמימה", (דברים ט"ו, יח) "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה... כי חוק שם הקב"ה שיעבוד כל איש לביתו ולישוב העולם, ונפטרים מעבודה רק חכמים מצוינים שתורתם אומנותם".

ב. פרנסתו של האדם, משמים היא, ואיננה תוצאה של השתדלות המחויבת. השתדלות יתירה לא בהכרח תביא לפרנסה בשפע. וכן, השתדלות מועטה לא בהכרח תביא לפרנסה מצומצמת. עינינו הרואות ואיננו זקוקים לראיות. וכבר העיד כן החכם מכל אדם (קוהלת ט', יא) "שבת י וראה תחת השמש, כי לא לקלים המרוץ, ולא לגבורים המלחמה, וגם לא לחכמים לחם, וגם לא לנבונים עושר" ובאר ה"ספורנו": "אע"פ שאמרתי שהרשות נתונה לבחירה האנושית, שבת י וראיתי שלא יתאמת זה זולתי בדברים שהם בני גמול ועונש... אמנם בדברים הזמניים שהם תחת השמש, שתכליתם נפסד לא תמיד תשיג הבחירה את התכלית המכוון אצלה".